

Näringsutskottets betänkande

1982/83:28

om fortsatt cementproduktion i Degerhamn

Ärendet

I detta betänkande behandlas två motioner som har föranletts av en planerad nedläggning av Cementa AB:s cementfabrik i Degerhamn.

Verkställande direktören för Cementa AB samt fackliga representanter för de anställda i Degerhamn har inför utskottet lämnat upplysningar i ärendet.

Motionerna

Yrkanden

Motionerna är följande:

1982/83:213 av Gösta Andersson (c) och Agne Hansson (c), vari hemställs att riksdagen

1. uttalar att regeringen aktivt medverkar till att Cementa AB även i fortsättningen upprätthåller cementproduktionen i Degerhamn.

2. uttalar att regeringen i förhandlingar med Cementa AB söker förmå företaget att utveckla en alternativ produktion som ersättning för redan neddragen cementproduktion,

1982/83:1472 av Stig Alemyr m. fl. (s), vari hemställs att riksdagen begär att regeringen i överläggningar med Cementa AB medverkar till att förutsättningar skapas för en fortsatt produktion av cement i Degerhamn.

Motivering

Om Cementa lägger ned sin verksamhet i Degerhamn förlorar södra Öland den enda industrin av någon betydelse, anføres det i motion 1982/83:213 (c). Företaget och statsmakterna kan inte bortse från vilka konsekvenser detta får för en bygd som redan är hårt drabbad, säger motionärerna. Ett monopolföretag som Cementa borde vara berett att ta ett stort ansvar för både anställda och den bygd där företaget länge har bedrivit en lönsam verksamhet. Ett självklart förstahandsalternativ måste därvid vara att förmå företaget att fortsätta cementtillverkningen i Degerhamn. Ett så stort företag som Cementa borde, menar motionärerna, ha särskilt goda förutsättningar att åstadkomma en produktutveckling som kan leda till en specialproduktion som är konkurrenskraftig.

Regeringen bör överväga att upplösa den monopolsituation som finns på

cementområdet, anför motionärerna vidare. En ökad konkurrens skulle kunna vara ett alternativ för att rädda en framtida cementproduktion i Degerhamn. Vidare borde den storkoncern som Cementa tillhör ha resurser för att skapa en alternativ produktion.

Avslutningsvis uttalar motionärerna att det finns både sakliga och moraliska motiv för att regeringen bör handla kraftfullt i denna fråga. Många väljare övertygades i valdebatten om att dumpingimporten av cement från öststaterna skulle stoppas, om socialdemokraterna vann valet. Samtidigt tog de intryck av att socialdemokraterna utlovade ett kraftigt ökat byggande som skulle öka behovet av cement. Dessa vallöften har inte infriats, menar motionärerna.

I motion 1982/83:1472 (s) framhålls att cementfabriken i Degerhamn är en modern anläggning. Råvaran finns i närheten i en närmast obegränsad omfattning. Vidare har, säger motionärerna, Degerhamnsfabriken de lägsta kostnaderna för cementtillverkning i Sverige; årsvinsten har uppskattats till ca 25 milj. kr.

I motionen erinras om att socialdemokraterna under flera år i riksdagen har agerat för ett ökat byggande, vilket direkt skulle påverka behovet av cement. Socialdemokraterna i Kalmar län krävde att den dåvarande borgerliga regeringen skulle ta kontakt med företaget för att försöka förhindra den katastrof för södra Öland som en nedläggning av fabriken skulle innebära. Regeringen vidtog dock icke några åtgärder.

Enligt motionärerna måste man noga överväga effekterna av det ökade byggande som den socialdemokratiska regeringen har initierat. I detta sammanhang bör man även mera långsiktigt se över landets behov av cement, utvecklingsmöjligheter och eventuella exportmöjligheter. Det finns också goda skäl, menar motionärerna, att avvakta konsekvenserna för importen av den höjning av kvaliteten på svensk cement som har skett genom att särskilda ämnen numera tillsätts för att motverka uppkomsten av allergier.

Cementa AB

Cementa AB ingår i Euroc-koncernen och är koncernens näst största division. Euroc-koncernen har genomfört en mängd strukturrationaliserande åtgärder som bl. a. avser att minska beroendet av den svenska byggmarknaden. Koncernens nuvarande organisation framgår av uppställningen på nästa sida.

Cementa AB ägs till 95 % av Industri AB Euroc och till 5 % av svenska staten. Företagets omsättning år 1981 var ca 981 milj. kr., varvid export och annan verksamhet utomlands uppgick till 12 % av omsättningen. Medelantalet anställda uppgick samma år till 1 600.

Av Cementas totala försäljning i Sverige och utlandet utgörs 75 % av

EUROC

BYGGMATERIAL-INDUSTRI	MEKANISK INDUSTRI	KERAMISK INDUSTRI	HANDEL OCH ÖVRIGT
Cementa	Dynapac	IFÖ Electric	Euroc Scope
Gyproc	Tellus	Högspänning	Euroc Trade
Siporex		IFÖ Electric	
Abetong-Sabema		Lågsänning	

cement som levereras från fabrikerna i Slite på Gotland, Degerhamn på Öland och Skövde i Västergötland.

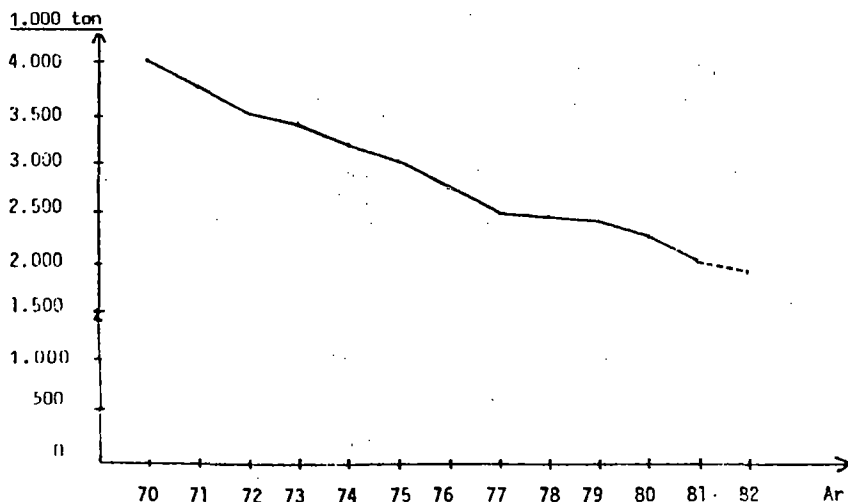
Förutom cement tillverkar och säljer Cementa även byggprodukter och kalk. Byggprodukterna utgörs av bruksbindemedel, torrprodukter och byggkemikalier. Kalkprodukterna svarar för något mer än 15 % av företagets försäljning inom landet.

Cementförsäljningen i Sverige och exporten av cement

Under år 1981 levererade Cementa och Nordic Industrial Cement (NIC), som importerar cement från Polen, all cement i Sverige. I november 1981 bildades Skandinaviska Cement AB, som importerar cement från Östtyskland.

Som framgår av nedanstående diagram sjönk den sammanlagda cementförsäljningen i Sverige år 1982 för tolfte året i följd. Försäljningsutvecklingen belyses också av tabellen på nästa sida.

Försäljningen av standardcement på den svenska marknaden åren 1970-1981 (med prognos för år 1982)

Försäljning av cement och klinker åren 1980 och 1981

	1980 1 000 ton	1981 1 000 ton
<i>Cementa</i>		
Sverige	2 189	1 996
Export	394	385
Totalt	2 583	2 381
<i>NIC</i>		
Sverige	115	91
<i>Summa Cementa och NIC</i>		
Sverige	2 304	2 087

Cementas försäljningsvolym minskade år 1981 med 8,8 % jämfört med år 1980. Importören av polsk cement, NIC, fick samtidigt vidkännas en volymminskning om 20,9 %. Cementas volymmässiga andel av den svenska marknaden ökade sålunda från 95 % till 96 % år 1980.

Cementas export av cement var i stort sett densamma båda åren. Importens andel av Cementas totala försäljning fortsatte att minska under år 1981 och uppgick till 2,0 % mot 3,5 % under år 1980. Cementas försäljning av importerad cement utgjordes år 1981 enbart av specialkvaliteter.

Byggnadsverksamhetens utveckling

Den kraftiga minskningen av försäljningen av cement i Sverige förklaras främst av minskad byggvolym men även av minskad cementhalt i betong, en förändring som beror bl. a. på inblandning av restmaterial (främst flygaska).

Byggnadsinvesteringarnas omfattning åren 1975, 1980 och 1982 framgår av följande tabell.

Byggnadsinvesteringar i fasta (1975 års) priser. Milj. kr.

Byggsektor	1975	1980	1982
Ny- och ombyggnad	36 202	34 307	31 911
- Permanenta bostäder	12 055	11 954	11 073
därav flerfamiljshus	3 443	4 072	5 769
d:o enbart nybyggnad	2 383	2 347	2 755
småhus	8 612	7 882	5 304
d:o enbart nybyggnad	7 788	6 532	4 253
- Näringsliv	16 150	14 331	12 963
- Myndigheter	7 997	8 522	7 875
Reparationer och underhåll	10 458	13 282	15 145
Summa	46 660	48 089	47 056

Statens industriverk har i sin löpande branschbevakning gjort en bedömning av utvecklingen för år 1983 samt en prognos fram till år 1985. Enligt bedömningen för år 1983 kommer det totala byggandet jämfört med år 1982 att i stort bli oförändrat. Däremot kommer både byggandet av bostäder och byggandet av anläggningar inom industrin att minska. Detta motverkas emellertid av att reparationer och ombyggnader av bostäder (ROT-sektorn) fortsätter att öka kraftigt. En följd av den successivt ändrade inriktningen av byggnadsverksamheten blir att cementåtgången kommer att påverkas negativt.

Även för prognosen fram till år 1985 (utförd våren 1982) gäller att det totala byggandet kommer att ligga på en oförändrad nivå. En viktig förutsättning för denna prognos är emellertid att industriproduktionen och industriinvesteringarna kommer att öka kraftigt. Men även i detta längre perspektiv förutses en minskning av nyproduktionen av bostäder till förmån för en växande ROT-sektor.

Cementas marknadsbedömning och förslag till kapacitetsanpassning

Den totala produktionen vid Cementas anläggningar uppgick år 1981 till nära 2,2 miljoner ton klinker. Detta motsvarar ett kapacitetsutnyttjande på ca 78 %. Tillverkningskapaciteten (1 000 ton) och dess fördelning på resp. arbetsställen framgår av följande tabell:

Slite	ugn 6	260	
	ugn 7	410	
	ugn 8	1 450	2 120
Degerhamn			280 ¹
Skövde			610
Totalt			3 010

¹ Vid enugsdrift 130.

Avsättningen i Sverige fram till år 1985 beräknas av Cementa till ca 1,5 miljoner ton per år och exporten till 0,6-0,7 miljoner ton per år. Den bakomliggande prognosen för byggnadsverksamhetens utveckling överensstämmer i grova drag med statens industriverks bedömning. Denna marknadsbedömning motsvarar en produktionskapacitet som något understiger Sliteanläggningens kapacitet. Cementa föreslår emellertid en kapacitetsanpassning som endast innefattar avställning av ugn 6 i Slite samt båda ugnslinjerna i Degerhamn. Dessa neddragningar baseras på en väsentligt lägre importvolym än den som gäller i dag.

Enligt ett förslag som nyligen presenterades för de anställda vid Degerhamnsfabriken har emellertid företagsledningen förklarat sig beredd att fortsätta driften för tillverkning av 60 000 ton specialcement. Produktionen av specialcement skall i ett första steg pågå i två år. En förutsättning för

att produktionen därefter skall fortsätta är att marknaden framgent kan absorbera minst nyss angivna 60 000 ton. Härigenom kan 50 personer av 120 beredas fortsatt sysselsättning.

Cementas monopolsituation

Cementa förvärvade år 1973 AB Gullhögens Bruk. Därmed blev Cementa ensam tillverkare av cement i landet. I samband med detta förvärv utarbetades riktlinjer för det framtida samarbetet mellan Cementa och staten (se prop. 1974:85 bil. 11 s. 45 f., NU 1974:19). Avtalet kan sammanfattas i följande punkter:

- Parterna är överens om att rörelsen i Cementa skall drivas efter normala företagsekonomiska principer.
- Cementa skall tillämpa en prissättning som innebär att dess ställning på den svenska marknaden inte missbrukas. Rationaliseringsmöjligheter skall tillvaratas i rimlig utsträckning med hänsyn till Euroc-koncernens finansiella resurser. De ekonomiska effekterna härav skall påverka prissättningen.
- Cementa förbinder sig att fortlöpande informera statens pris- och kartellnämnd om sin kostnads- och marknadssituation och till nämnden meddela planer på prishöjningar.
- Cementa får inte diskriminera några kunder eller kategorier av kunder i Sverige.
- Nedläggningar skall ske med vederbörligt hänsynstagande till de anställdas och samhällets intressen.
- Avveckling skall ske i enlighet med en kontinuerligt reviderad plan som fastställs av Cementas styrelse i samråd med representanter för de anställda.
- Vid nedläggningar skall Cementa aktivt verka för att friställd arbetskraft bereds annan sysselsättning inom företaget eller Euroc-koncernen i övrigt samt genom lämpliga åtgärder aktivt verka för att ny sysselsättning skapas på berörd ort för den händelse alternativa anställningsmöjligheter där saknas.
- Staten äger rätt att efter samråd med Euroc anvisa två personer att ingå såsom ordinarie ledamöter i Cementas styrelse, två suppleanter för dessa, en person som ordinarie revisor samt personlig suppleant för denne.
- Euroc överlåter till staten 50 000 B-aktier i Cementa på nominellt tillhoppa 5 milj. kr. utgörande 5 % av aktierna i bolaget.

Prisutvecklingen för cement

Under perioden 1975–1981 har Cementa höjt priset på cement med totalt ca 144 %. Cementas bränslekostnader per ton cement steg under motsvarande period med 165 %, medan inköpspriset för olja steg med 260 %.

Cementa höjde under år 1981 priset på cement med sammanlagt 26,8 % (72 kr. per ton). I januari 1982 höjde företaget priset med ytterligare 8,8 % (30 kr. per ton). NIC har under samma tid höjt sina priser – som till skillnad från Cementas priser inkluderar frakt till kunden – med samma belopp i kronor. F. n. är den polska cementen för flertalet köpare ca 20 kr. per ton billigare än den svenska cementen.

Utskottet

Cementa AB, som är den enda tillverkaren av cement i Sverige, bedriver cementproduktion vid tre anläggningar. En av dessa är belägen i Degerhamn på Öland. Med anledning av minskad efterfrågan på cement har företaget planerat att lägga ned fabriken i Degerhamn. I motionerna 1982/83:213 (c) och 1982/83:1472 (s) begärs att regeringen genom överläggningar med Cementa AB skall medverka till att företaget även i fortsättningen upprätthåller produktionen i Degerhamn.

Cementförsäljningen i Sverige har sedan början av 1970-talet kraftigt minskat, vilket inneburit en halvering av försäljningsvolymen från år 1970 till år 1982. Samtidigt med denna utveckling har under senare år en viss import av cement ägt rum. Nedgången av cementförsäljningen förklaras främst av minskad byggvolym men även av minskad cementhalt i betong.

Tillgängliga prognoser pekar på att avsättningsmöjligheterna i Sverige för cement under 1980-talet kommer att fortsätta att minska. Cementas marknadsbedömning ger vid handen att en möjlig avsättning på den svenska marknaden för de närmaste åren kan uppgå till ca 1,5 miljoner ton per år, medan exporten kan beräknas till 0,6–0,7 miljoner ton per år. Detta innebär att produktionskapaciteten vid Cementas nuvarande anläggningar är för stor.

Cementa har utifrån en strukturutredning, i vilken representanter för de anställda har medverkat, föreslagit en kapacitetsanpassning som innefattar avställning av en ugn (ugn 6) i Slite samt båda ugnslinjerna i Degerhamn. Mot detta har de fackliga representanterna reserverat sig.

Enligt ett avtal som år 1973 ingicks mellan staten och Industri AB Euroc-Cementa AB skall Cementa vid nedläggningar aktivt verka för att bereda friställd personal annan sysselsättning inom företaget eller Euroc-koncernen i övrigt. Dessutom skall företaget genom lämpliga åtgärder aktivt verka för att ny sysselsättning skapas på berörd ort för den händelse alternativa anställningsmöjligheter där saknas. Cementa har i februari 1983 föreslagit att en produktionslinje för 60 000 ton specialcement startas i Degerhamn. Detta innebär att ca 50 anställda av 120 kan beredas fortsatt sysselsättning i cementfabriken. MBL-förhandlingar om förslaget har genomförts. Företagets styrelse har därefter fattat beslut att under hösten 1983 påbörja tillverkning av specialcement. Produktionen skall pågå i två år och därefter omprövas. Den framtida försäljningsvolymen måste därvid

uppgå till minst 60 000 ton för att produktionen skall fortsätta. Förslaget om produktion av specialcement i Degerhamn har tillkommit efter det att motionerna i detta ärende väcktes.

Mot här angiven bakgrund avstyrker utskottet motionärernas förslag att riksdagen skall göra en framställning till regeringen om särskilda åtgärder för fortsatt cementtillverkning i Degerhamn. Utskottet förutsätter emellertid att Cementa vidtar alla rimliga åtgärder för att skapa alternativ produktion på orten för att kompensera det bortfall av sysselsättningstillfällen som nu sker.

Utskottet hemställer

att riksdagen avslår motionerna 1982/83:213 och 1982/83:1472.

Stockholm den 15 mars 1983

På näringsutskottets vägnar

NILS ERIK WÅÅG

Närvarande: Nils Erik Wååg (s), Tage Sundkvist (c), Lilly Hansson (s), Erik Hovhammar (m), Rune Jonsson (s), Sten Svensson (m), Olof Johansson (c), Wivi-Anne Radesjö (s), Karl-Erik Häll (s), Per Westerberg (m), Christer Eirefelt (fp), Jörn Svensson (vpk), Birgitta Johansson (s), Per-Richard Molén (m) och Sivert Andersson (s).

Särskilt yttrande

Tage Sundkvist (c), Erik Hovhammar (m), Sten Svensson (m), Olof Johansson (c), Per Westerberg (m), Christer Eirefelt (fp) och Per-Richard Molén (m) anför:

I dagens läge synes det inte finnas någon annan lösning av problemen i Degerhamn än den dellösning som Cementa AB erbjuder. Enligt vår mening kunde situationen ha varit betydligt gynnsammare om Cementa – där staten har ett medansvar som delägare med styrelsrepresentation – på ett tidigt stadium hade inriktat sig på att sälja anläggningen i Degerhamn till någon intressent som mera förutsättningslöst än Cementa, med dess dominans på cementmarknaden i Sverige, hade kunnat överväga olika produktionsalternativ.